

Геаграфічныя назвы

**СПОСАБЫ І ПРАВІЛЫ ПЕРАДАЧЫ ГЕАГРАФІЧНЫХ
НАЗВАЎ І ТЭРМІНАЎ ЛІТОЎСКАЙ РЭСПУБЛІКІ
НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ**

Географические названия

**СПОСОБЫ И ПРАВИЛА ПЕРЕДАЧИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ
НАЗВАНИЙ И ТЕРМИНОВ ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
НА БЕЛОРУССКИЙ ЯЗЫК**

Выданне афіцыйнае

УДК 332.33:004.65 (476)

МКС 07.040

Ключавыя словы: геаграфічныя назвы, найменні геаграфічных аб'ектаў, геаграфічныя тэрміны, прынцып транслітарацыі.

Прадмова

1 РАСПРАЦАВАНЫ Рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам «Белкартаграфія» сумесна з Рэспубліканскай тапанімічнай камісіяй пры НАН Беларусі

УНЕСЕНЫ Дзяржаўным камітэтам па маёмасці Рэспублікі Беларусь

2 ЗАЦВЕРДЖАНЫ І ЎВЕДЗЕНЫ ВА ЎЖЫВАННЕ загадам Дзяржаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь ад 24 чэрвеня 2009 г. № 155.

3 УВЕДЗЕНЫ ЎПЕРШЫНЮ

Внесен Государственным комитетом по стандартизации Республики Беларусь в Реестр государственной регистрации № 525 от 01.07.2009 г.

Дадзены тэхнічны кодэкс устаноўленай практыкі не можа быць тыражыраваны і распаўсюджаны без дазволу Дзяржаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь.

Выдадзены на беларускай і рускай мовах

Змест

1	Вобласць прымянення	1
2	Тэрміны і вызначэння	1
3	Агульныя палажэнні	2
4	Правілы і спосабы перадачы літар і літарных спалучэнняў літоўскіх геаграфічных назваў	2
5	Родавая прыналежнасць і асаблівасці словазмянення літоўскіх геаграфічных назваў	11
6	Патрабаванні да напісання форм прыметнікаў, утвораных ад літоўскіх геаграфічных назваў	12
7	Кароткія звесткі аб гукавым складзе і графіцы літоўскай мовы	14
8	Патрабаванні да перадачы геаграфічных тэрмінаў, складаных і састаўных назваў	17
	Дадатак А (абавязковы) Спіс асноўных геаграфічных тэрмінаў і іншых слоў, якія ўваходзяць у склад геаграфічных назваў Літоўскай Рэспублікі	19
	Бібліяграфія	24

ТЭХНІЧНЫ КОДЭКС УСТАНОВАЎЛЕНАЙ ПРАКТЫКІ

**Геаграфічныя назвы
СПОСАБЫ І ПРАВІЛЫ ПЕРАДАЧЫ ГЕАГРАФІЧНЫХ НАЗВАЎ І ТЭРМІНАЎ
ЛІТОВСКОЙ РЭСПУБЛІКІ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ**
**Географические названия
СПОСОБЫ И ПРАВИЛА ПЕРЕДАЧИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ И ТЕРМИНОВ
ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ НА БЕЛОРУССКИЙ ЯЗЫК**

Methods and rules of the geographic names and terms
of Lithuanian Republic into the Belarusian language

Дата ўвядзення 2009-09-01

1 Вобласць прымянення

Тэхнічны кодэкс устаноўленай практыкі (далей – тэхнічны кодэкс) устанаўлівае асноўныя правілы перадачы на беларускую мову геаграфічных назваў і тэрмінаў Літоўскай Рэспублікі.

Патрабаванні дадзенага тэхнічнага кодэкса абавязковыя для арганізацый Дзяржаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь, якія выконваюць работы ў галіне геаграфічных назваў.

2 Тэрміны і вызначэння

У дадзеным тэхнічным кодэксе прымяняюцца наступныя тэрміны з адпаведнымі азначэннямі:

2.1 аканне: Пераход ненаціскных галосных «о», «е» ў гук «а» пасля цвёрдых і зацвярдзелых зычных.

2.2 акут: Дыякрытычны знак над літарай «́», які выкарыстоўваецца ў літоўскай мове для абазначэння націску ў слове і інтанацыі гука: доўгіх галосных гукаў.

2.3 геаграфічныя аб'екты: Існуючыя зараз або тыя, што існавалі даўней, адносна ўстойлівыя цэласныя ўтварэнні Зямлі, якія характарызуюцца пэўным месцапалажэннем: мацерыкі, акіяны, моры, залівы, пралівы, астравы, рэкі, азёры, леднікі, пустыні і іншыя прыродныя аб'екты; дзяржавы, рэспублікі, краі, вобласці, раёны, гарады і іншыя пасяленні, чыгуначныя станцыі, марскія парты, аэрапорты і іншыя падобныя да іх аб'екты.

2.4 галосныя задняга рада: Галосныя, пры вымаўленні якіх актыўным органам з'яўляецца задняя частка спінкі языка. У літоўскай мове да галосных задняга рада адносяцца: «а», «о», «u», «a», «c», «y».

2.5 галосныя перадняга рада: Галосныя, пры вымаўленні якіх найбольш набліжанай да паднябення аказваецца самая перадняя частка спінкі языка, блізка прылеглая да яго кончыка. У літоўскай мове да галосных перадняга рада адносяцца: «e», «e», «e», «i», «i», «y».

2.6 гравіс: Дыякрытычны знак над літарай «́», які выкарыстоўваецца ў літоўскай мове для абазначэння націску ў слове і інтанацыі гука: кароткіх галосных гукаў.

2.7 дзеканне: Пераход «д» у «дз'» у пазіцыі перад памякчальнымі галоснымі.

2.8 дыякрытычныя знакі: Дадатковыя знакі ў некаторых алфавітах, якія ставяць над або пад літарамі для змянення іх гучання.

2.9 дыграф: Састаўны пісьмовы знак, які складаецца з дзвюх літар і ўжываецца для абазначэння аднаго гука.

2.10 дыфтонг: Спалучэнне двух гукаў, якое лёгка вымаўляецца і адносіцца да аднаго склада.

2.11 зацвярдзелыя зычныя: Цвёрдыя зычныя, якія не маюць у беларускай мове адпаведных парных мяккіх гукаў: «ж», «ш», спрадвечны «ц», «ч», «дж», «р».

2.12 найменні геаграфічных аб'ектаў: Назвы, якія надаюцца геаграфічным аб'ектам і служаць для іх адрознення і распазнавання.

2.13 прыстаўны гук: Зычны гук, які ўзнікае ў абсалютным пачатку слова пад уздзеяннем фанетычных фактараў.

2.14 памякчальныя галосныя: Галосныя, якія адпавядаюць спалучэнню «й + адпаведны галосны» і абумоўліваюць мяккае вымаўленне папярэдніх зычных.

2.15 памякчоны зычны: Зычны гук, пры ўтварэнні якога асноўная артыкуляцыя дапаўняецца дадатковай ётавай артыкуляцыяй, у выніку чаго гук вымаўляецца мякка.

2.16 тапонім: Уласнае найменне геаграфічнага аб'екта.

2.17 цеканне: Пераход «т» у «ц'» у пазіцыі перад памякчальнымі галоснымі.

2.18 цыркумфлекс: Дыякрытычны знак над літарай «~», які выкарыстоўваецца ў літоўскай мове для абазначэння націску ў слове і інтанацыі гукі: доўгіх галосных гукі.

2.19 яканне: Вымаўленне ў першым складзе перад націскам пасля мяккіх зычных гукі «'а» на месцы гукі «о», «е», што знаходзіць сваё арфаграфічнае адлюстраванне ў літары «я».

3 Агульныя палажэнні

3.1 Дадзены тэхнічны кодэкс вызначае патрабаванні да правіл перадачы літоўскіх геаграфічных назваў на беларускую мову.

3.2 У тэхнічным кодэксе прыводзяцца кароткія азначальныя звесткі аб асаблівасцях літоўскай мовы, а таксама спіс асноўных геаграфічных тэрмінаў і іншых слоў, якія ўваходзяць у склад геаграфічных назваў Літоўскай Рэспублікі (дадатак А).

3.3 У тэхнічным кодэксе літоўскія геаграфічныя назвы перадаюцца на беларускую мову паводле прынцыпу транслітарацыі з нацыянальных форм напісання, прызнаных афіцыйнымі.

Пры адсутнасці прамых адназначных графічных адпаведнікаў літар літоўскай лацінкі і беларускай кірыліцы пад увагу бяруцца асаблівасці вымаўлення назвы ў літоўскай мове. У асобных выпадках ўлічваюцца традыцыі перадачы літоўскіх гукі. Зыходнай формай пры транслітарацыі літоўскіх геаграфічных назваў з'яўляюцца літоўскія назвы ў форме назоўнага склону (тыпу: Palangà – Паланга, Perúnas – Пярунас, Šėkiškė – Чакішке), а таксама роднага склону (тыпу: Lūkštas ėžeras – возера Лукшас; Alytaūs apskritis – Алітускі павет).

Літоўскія канчаткі назваў пры перадачы на беларускую мову не аддзяляюцца.

3.4 Дыялектныя асаблівасці літоўскіх геаграфічных назваў адлюстроўваюцца пры перадачы на беларускую мову толькі ў тым выпадку, калі яны замацаваліся ў афіцыйных літоўскіх тапанімічных формах.

3.5 Назвы славянскага паходжання, якія сустракаюцца на тэрыторыі Літоўскай Рэспублікі, перадаюцца без адступленняў ад асноўных прынцыпаў і правілаў дадзенага тэхнічнага кодэкса.

3.6 Транслітарацыя літоўскіх геаграфічных назваў у тэхнічным кодэксе праводзіцца з такім разлікам, каб афармленне транслітараванай назвы адлюстроўвала асноўныя беларускія фанетычныя асаблівасці і не супярэчыла арфаграфічным прынцыпам беларускай мовы.

3.6 Асноўнымі крыніцамі для ўстанаўлення аўтэнтычнага напісання літоўскіх геаграфічных назваў у тэхнічным кодэксе служылі выдадзеныя ў апошнія гады літоўскія буйнамаштабныя карты, атласы, а таксама турыстычныя даведнікі, даведнікі населеных пунктаў, даведнікі адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу і іншыя падобныя нарматыўныя выданні.

4 Правілы і спосабы перадачы літар і літарных спалучэнняў літоўскіх геаграфічных назваў

4.1 Перадача літоўскіх геаграфічных назваў на беларускую мову ажыццяўляецца з улікам наступных патрабаванняў:

- цалкам выключаецца перадача літоўскіх геаграфічных назваў шляхам даслоўнага перакладу;
- не дапускаюцца змены структурнага аблічча гістарычных геаграфічных назваў тыпу: Vilnius – Вільня, Druskininkai – Друскенікі, Kaūnas – Коўна, Trakai – Трокі. Пры перадачы па-беларуску дадзеныя назвы неабходна транслітараваць з указаннем у дужках традыцыйнай беларускай формы: Вільнюс (Вільня), Друскінінкай (Друскенікі), Каўнас (Коўна), Тракай (Трокі).

4.2 Літоўскі алфавіт складаецца з 32 наступных знакаў: «Aa», «Ąą», «Bb», «Cc», «Čč», «Dd», «Ee», «Ęę», «Ėė», «Ff», «Gg», «Hh», «Ii», «Jj», «Kk», «Ll», «Mm», «Nn», «Oo», «Pp», «Rr», «Ss», «Šš», «Tt», «Uu», «Ųų», «Vv», «Zz», «Žž».

4.2.1 Літары «Ąą», «Ęę», «Jj», «Ųų» служаць для абазначэння насавых доўгіх галосных.

4.2.2 Літары «Ųų», «Yy» ў літоўскай мове служаць для абазначэння доўгіх галосных.

4.2.3 Літара «Ėė» служыць для абазначэння вузкага галоснага.

4.2.4 Літары «Čč», «Šš», «Žž» служаць для абазначэння шыпячых.

4.3 Націск у літоўскай мове тонава-экспіраторны, дынамічны. У беларускай перадачы месца націску захоўваецца.

4.4 Пры транслітарацыі літоўскіх геаграфічных назваў не бяруцца пад увагу наступныя асаблівасці літоўскага вымаўлення:

- даўжыня галосных;
- кароткасць галосных;
- змякчэнне зычных «Cc», «Čč», «Rr», «Šš», «Žž».

4.5 Пры транслітарацыі літоўскіх геаграфічных назваў улічваюцца наступныя асаблівасці беларускай арфаграфіі:

- частковае аканне, а менавіта пераход «о» ў «а»;
- зацвярдзеласць шыпячых, «р» і «ц» спрадвечнага;
- дзеканне;
- цеканне;
- пераход «у» ў «ў».

4.6 У транслітараваных назвах з мэтай максімальнага захавання зыходнага аблічча назвы не адлюстроўваюцца наступныя беларускія асаблівасці:

- яканне;
- часткова аканне, а менавіта пераход «е» ў «а». Захаванне ненаціскага «э» ў словах іншамоўнага паходжання дапускаецца правіламі беларускай арфаграфіі [1];
- узнікненне прыстаўных гукаў перад пачатковымі «о», «у».

Адсутнасць прыстаўных у словах іншамоўнага паходжання дапускаецца правіламі беларускай арфаграфіі [1].

4.7 Літары «Aa», «Bb», «Cc», «Čč», «Dd», «Ee», «Ff», «Gg», «Hh», «Ii», «Jj», «Kk», «Ll», «Mm», «Nn», «Oo», «Pp», «Rr», «Ss», «Šš», «Tt», «Uu», «Vv», «Zz», «Žž» маюць прамыя адназначныя кірылічныя адпаведнікі ў беларускім алфавіце і перадаюцца паводле прынцыпу транслітарацыі.

4.8 Літары «Aą», «Eę», «Ėė», «Įį», «Ųų», «Ųų», «Ųų» не маюць прамых адназначных адпаведнікаў у беларускім алфавіце. Пры іх перадачы улічваюцца традыцыі беларускамоўнага адлюстравання літоўскіх гукаў.

4.8.1 Літоўскія доўгія галосныя гукі ў беларускай мове традыцыйна перадаюцца адной адпаведнай літарай.

Пры такім падыходзе вытрымліваецца традыцыя і максімальна захоўваецца аўтэнтчны выгляд літоўскіх назваў.

4.8.2 Насавыя літары «Aą», «Eę», «Įį», «Ųų» ў літоўскай мове служаць для выражэння літоўскіх асаблівасцей гукаў: указваюць на адрознае гучанне галосных «Aa», «Ee», «Ii», «Uu» і ў некаторых выпадках дапамагаюць адрозніць значэнне слоў. Пры перадачы на беларускую мову гэтыя асаблівасці не ўлічваюцца.

4.9 Літара «L l» у пазіцыі перад зычнымі, калі наступны склад пачынаецца з мякага зычнага або змяшчае галосны пярэдняга рада «і», «ї», «у», «е», «ё», «ę», перадаецца як «Ль ль». Ва ўсіх астатніх выпадках як «Л л».

4.10 Дыфтонгі ў беларускай мове перадаюцца з улікам вымаўлення іх у літоўскай мове, пры гэтым канцавая літара «і» ў складзе дыфтонгаў перадаецца літарай «й».

Пры перадачы на беларускую мову гукаспалучэнняў «Ai ai» неабходна адрозніваць дыфтангічныя спалучэнні, якія перадаюцца як «Аў аў» (Žaigėdai – Жаўгедай) ад спалучэнняў гукаў на стыку марфем, якія перадаюцца як «ау» (Paupys – Паупіс).

4.11 Пры перадачы на беларускую мову зычны гук «j» у спалучэнні з галоснымі пасля зычных «р», «b» перадаецца праз апостраф.

4.12 Націск у літоўскай мове тонава-экспіраторны, дынамічны. У беларускім вымаўленні літоўскіх геаграфічных назваў захоўваецца арыгінальнае месца націску. Пры перадачы змешаных дыфтангічных спалучэнняў з моцнаканцавой інтанацыяй «aī», «am̃», «aŃ», «aĩ», «eī», «em̃», «eŃ», «eĩ», «iī», «im̃», «iŃ», «iĩ», «uī», «um̃», «uŃ», «uĩ» (у літоўскай мове моцнаканцавая інтанацыя абазначаецца над другім кампанентам дыфтонга) у беларускай мове націск перамяшчаецца на першы кампанент дыфтонга.

4.13 Правілы перадачы літоўскіх літар сродкамі беларускага алфавіта прыведзены ў табліцы 1:

Табліца 1

Літара літоўскага алфавіта	Назва літары	Літара беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі геаграфічных назваў
A a	«а»	A a	Antašavà – Анташава Labanóras – Лабанорас Mantviliškis – Манцвілішкіс Nidà – Ніда Palangà – Паланга Sasnavà – Саснава
Aą a	«а» насавая	A a	Ažuoliniai – Ажуаліней Drąseikiai – Драсейкей Drąsūčiai – Драсучэй Gardamas – Гардамас Paažuolė – Паажуале

Літара літоўскага алфавіта	Назва літары	Літара беларускага алфавіта	Прыклады транслітацыі і gearaфiчных назваў
B b	«ба»	Б б	Brūnava – Брунава Bukōns – Буконіс Libėriškis – Лібарышкіс Slabadai – Слабадаі Zibiniškai – Жыбінішкаі
C c	«цэ»	Ц ц	Acintas – Ацынтас Ceikiniai – Цэйкінеі Cirkliškis – Цырклішкіс Micaičiai – Міцайчэй Tauckūnai – Таўцкунай
D d	«дэ»	Д д	Dūkštas – Дукштас Dvarcėnai – Дварчэнай Sudārvas – Сударвас Lūdynė – Людыне Sudeikiai – Судзейкеі Dėlnis – Дзелніс Dembava – Дзямбава Didmiškis – Дзідзішкіс
E e	«э» шырокая (у пачатку слова і пасля галосных, акрамя «і») Я я (пасля зычных, акрамя «ц», «дз», «т», «з») Е е (пасля зычных у нелітоўскіх, запазычаных назвах)	Э э (у пачатку слова і пасля галосных, акрамя «і») Я я (пасля зычных, акрамя «ц», «дз», «т», «з») А а (пасля зычных «с», «дз», «т», «з») А а (пасля зычных «с», «дз», «т», «з») Е е (пасля зычных у нелітоўскіх, запазычаных назвах)	Elmininkai – Эльмінінкаі Ežerėlis – Эжарэліс Eriā – Эриа Eriėnai – Эрэнаі Eglėsys – Эгласіс Baileiai – Балялеі Paežeriai – Паэжэраі Verbūnai – Вярбунай Pėrnas – Пярнас Seniava – Сянава Mėdiniškai – Мядзінішкаі Cėdasai – Чадасай Rėnėvas – Ранава Sėduva – Шадыва Želva – Жалсва Fėrmos – Фермас
Ė ė	«э» насаваая	Я я (пасля зычных, акрамя «ц», «дз», «т», «з») А а (пасля зычных «с», «дз», «т», «з») Е е (пасля зычных «с», «дз», «т», «з»)	Kėsciai – Кясчэй
Ė ė	«э» вузкая	Э э (у пачатку слова і пасля зычных «с», «дз», «т», «з») Е е (пасля зычных, акрамя «ц», «дз», «т», «з») «з» («ц», «дз», «т», «з»)	Ėriškiai – Эрышкеі Sėdere – Шадэра Varėna – Варэна Lūše – Лыша Moletai – Малетаі Pabrade – Пабрадзе Raudonė – Раўдоне Tėėnai – Тэценай Cėkiskė – Чакішке Fabiūniškės – Фабіўнішкес Fėrmos – Фермас Freda – Фрада
F f	«эф»	Ф ф	

Працяг табліцы 1

Літара літоўскага алфавіта	Назва літары	Літара беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі географічных назваў
G g	«гэ»	Г г	Añglininkai – Англінінкай Dárginiai – Даргіней Gačkiškiai – Гачкішкэй Gegutė – Гягуце Ignalinà – Ігналіна Raguvà – Рагува
H h	«га»	Х х	Ва ўласных географічных назвах не сустракаецца
I i	«і» кароткая	I i (у пачатку слова, пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») ы (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Įgariai – Ігарэй Ilgūnas – Ільгінас Mikūtai – Мікітай Sirūtiškis – Сіруцішкіс Ūbiškė – Убішке Cīnkiškiai – Цынкішкэй Bridai – Брыдай Rimgailai – Рымгайлай Šiliniškai – Шылінінкай Žibuliai – Жыбулей
l l	«і» насавая	I i (у пачатку слова, пасля галосных на стыку прыстаўкі і кораня, пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») ы (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Įkojis – Ікойіс Įpiltis – Іпільціс Įstras – Істрас Įsra – Ісра Paįstrys – Паістрыс
Y y	«і» доўгая	I i (у пачатку слова, пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») ы (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Ųslykis – Іслікіс Ųžnė – Іжне Ųlakiai – Ілакей Alytus – Алітус Drebulynė – Драбуліне Karvys – Карвіс Stasyslos – Стасілас Šlyna – Шліна Šyšā – Шыша Čypėnai – Чыпенай Žydiškės – Жыдзішкес
J j	«ёт»	Й й	Jirinas – Йірынас Pauslajys – Пауслайіс Pavidaujys – Павідаўіс Žalióji – Жалёйі Pajieslrys – Пайесліс Pajiesmeniai – Пайешмяней
K k	«ка»	К к	Bāčkininkai – Бачкінінкай Kamanys – Каманіс Kumpikai – Кумпікай Miklušėnai – Міклушэнай Sántariškės – Сантарышкес Tolkūnai – Талкунай
L l	«эл»	Ль ль (перад зычнымі, калі наступны склад пачынаецца з мяккай зычнай або змяшчае галосны пярэдняга	Aĩkiškiai – Алькішкэй Alvitas – Альвітас Balninkai – Бальнінкай Kavalčiukai – Кавальчукай Smilgiai – Смільгей Vabalniškas – Вабальнінкас

Працяг табліцы 1

Літара літоўскага алфавіта	Назва літары	Літара беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі географічных назваў
		рада «і», «ї», «у», «е», «ё», «ё» Л л (ва ўсіх астатніх выпадках)	Vilnius – Вільнюс Alksnėnai – Альксненай Aleksandravėlė – Аляксандравеле Biliūnai – Білюнай Gilbėnys – Гілбоніс Lāpės – Лапес Lūkštas – Лукштас Valdomai – Валдамай
M m	«эм»	М м	Mažučiai – Мажучэй Mekiai – Мякей Pakumulišiai – Пакумульшэй Rimgailai – Рымгайлай Užkamoniai – Ужкаманей
N n	«эн»	Н н	Namišiai – Намішэй Nemėžis – Нямежыс Angiriai – Ангірэй Balininkai – Бальнінкай Čekėnys – Чаконіс
O o	«о»	О о (пад націскам) А а (не пад націскам)	Ūnuškis – Онушкіс Marcinkėnys – Марцынконіс Mažėnai – Мажонай Nėvaraistis – Новарайсціс Talačkėniai – Талачконей Švėbiškis – Швобішкіс Obėliai – Абялей Oplankys – Апланкіс Orijė – Арыя Ožiškis – Ажышкіс Gėlvėnai – Гялванай Paobelys – Паабяліс
P p	«пэ»	П п	Anėpolis – Анапаліс Pėrėenas – Піршанас Pylimai – Пілімай Plaūčikiai – Плаўчыкей Šepetė – Шапята
R r	«эр»	Р р	Grėtas – Грутас Krikliniai – Крыкліней Radviliškis – Радзвілішкіс Sprėndis – Спрэндзіс
S s	«эс»	С с	Alksnėnai – Альксненай Gasčiūnai – Гасчунай Salėmiestis – Саламіесціс Sedė – Сяда Smaliniėkai – Смалінінкай
Š š	«ша»	Ш ш	Ėišėkės – Эйшышкес Įšlaužas – Ішлаўжас Šakarvai – Шакарвай Šėšuvė – Шашувіс Šyša – Шыша

Заканчэнне табліцы 1

Літара літоўскага алфавіта	Назва літары	Літара беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі географічных назваў
T t	«тэ»	Т т (у пачатку слова, перад зычнымі і галоснымі «а», «о», «ў», «а», «ц») Ц ц (перад галоснымі «е», «і», «ё», «у», «е», «і» і перад мяккімі зычнымі)	Trakai – Тракай Truskavà – Трускава Vinutas – Вінутас Žibartóniai – Жыбартоней Tupikai – Тупікай Tetėnai – Цяцэнай Aistiškiai – Айсцішкей Mantviliskis – Манцвілішкіс
U u	«у» кароткая	У у Ў (пасля галосных)	Dūmsiai – Думсей Ukrinai – Укрынай Užulėnis – Ужуленіс Pálaičiai – Паўлайчэй Turgalaukis – Тургалаўкіс
U u	«у» насавая	У у (у пачатку слова і пасля зычных)	Biržų Laukas – Біржу Лаўкас Kazlų Rūda – Казлу Руда Trakų Vokė – Траку Воке Šateikių Rūdaičiai – Шацейкю Рудайчэй Vilkų Kampos – Вілку Кампас
Ū ū	«у» доўгая	У у	Ūdrija – Удрыя Barskūnai – Барскунай Mištūnai – Міштунай Mindūnai – Миндунай Opšrūtai – Апшрутай Pamūšis – Памушыс
V v	«вэ»	В в	Dainavà – Дайнава Neveronys – Нявароніс Vilkaviškis – Вілкавішкіс Vladikiškės – Владзікішкес Võruta – Ворута Panevėžiukas – Панявежукас Pavoverė – Пававярэ
Z z	«зэ»	З з	Jerūzalė – Ярузале Matūizos – Матуйзас Pervāzninkai – Пярвазнінкай Zibalaĩ– Зібалай Zālavas – Залавас Zarasai – Зарасай
Ž ž	«жэ»	Ж ж	Biržai – Біржай Gaižiūnai – Гайжунай Mažrimai – Мажрымай Panevėžys – Панявежыс Ragōžiai – Рагожэй Žižmai – Жыжмай Žviņgai – Жвінгей

4.14 Правілы перадачы літоўскіх літарных спалучэнняў сродкамі беларускага алфавіта прыведзены ў табліцы 2.

Табліца 2

Спалучэнне літар літоўскага алфавіта	Вымаўленне ў літоўскай мове	Спалучэнне літар беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі геаграфічных назваў
Ai ai	«ай»	Ай ай	Airėnai – Айрэнай Aīsetas – Айсятас Aistiškiai – Айсцішкэй Dovilai – Давілай Gaižiūnai – Гайжунай Klaipėda – Клайпеда Salantai – Салантай Žaigīnys – Жайгініс
Au au	«аў» ау	Аў аў ау (на стыку марфем – кораня і прыстаўкі)	Aukšūdys – Аўкшудзіс Daūgai – Даўгай Gelgaudiškis – Гялгаўдзішкіс Kaūnas – Каўнас Turgalaukis – Тургалаўкіс Žaugėdai – Жаўгедай Paupys – Паупіс
Ei ei	«эй» / «яй» / «ей»	Эй (у пачатку слова, пасля галосных, пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž», калі націск падае на другую частку дыфтонга або дыфтонг з'яўляецца ненаціскным) ей (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž», калі націск падае на другую частку дыфтонга або дыфтонг з'яўляецца ненаціскным) яй (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž», калі націск падае на першую частку дыфтонга) ай (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž», калі націск падае на першую частку дыфтонга)	Eigirdžiai – Эйгірджай Einautas – Эйнаўтас Einoriai – Эйнорай Eišiškės – Эйшышкес Eitkūnai – Эйткунай Paeisėtė – Паэйсяце Ceikiniai – Цэйкіней Reizgynė – Рэйзгіне Šeimatis – Шэймаціс Žeimiai – Жэймей Bežiūnys – Бейжоніс Leikštikas – Лейкшцікас Geistautai – Гейстаўтай Méironys – Мейроніс
Eu eu	«эу»	Эў эў (у пачатку слова і пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») еў (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Сустрадаецца ў нелітоўскіх, запозычаных географічных назвах

Працяг табліцы 2

Спалучэнне літар літоўскага алфавіта	Вымаўленне ў літоўскай мове	Спалучэнне літар беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі геаграфічных назваў
ia	«іа»	я (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») а (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Dobilia – Дабіля Vaiponia – Вайпаня Viščiakaimis – Вішчакайміс Didžiagiris – Дзіджагірыс
iai	«ей»	ей (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») эй (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Aĩksniupiai – Алькснюпей Šapnagiai – Шапнагей Ūsiai – Усей Valmantiškiai – Валманцішкей Virbališkiai – Вірбалішкей Žibartoniai – Жыбартоней Žvirbloniai – Жвірбланей Baičiai – Байчэй Jurdaičiai – Юрдайчэй Vėžaičiai – Вежайчэй Vilūnaičiai – Вілунайчэй Kairiai – Кайрэй Tamošiai – Тамашэй
iau	«яу»	яў (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») аў (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Kiaūnas – Кяўнас Liáudė – Ляўдзе Čiaūnas – Чаўнас Žiaūkios – Жаўкасы Šiaudinė – Шаўдзіне
ie ie	«іе»	іе (у пачатку слова, пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») ые (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Iešnālis – Іешналіс Didkiemis – Дзідкіеміс Diėgis – Дзіеріс Šniėriškės – Шніерышкес Vaisietis – Вайсіеціс Šiėnlaukis – Шыенлаўкіс Žiežmarė – Жыежмара
io	«ё»	ё (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») о (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») а (не пад націскам пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Arniūnys – Арнёніс Šukiūnys – Шукёніс Ugiūniai – Угёней Varniūniai – Варнёней Žaliūji – Жалёйі Švenčiūnys – Швянчоніс Vandžiogala – Ванджогала Žiobiškis – Жобішкіс Žiogaičiai – Жогайчэй Triobiškiai – Трабішкяй
iu, iū	«ію»	ю (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») у (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Vosiūnai – Васюнай Vyšniūnai – Вішнюнай Žliubaĩ – Жлюбай Kaniūkai – Канюкай Zabičiūnai – Забічунай Žvirgžiūnai – Жвіржхунай Vārius – Варус Šiurpiškės – Шурпішкес

Працяг табліцы 2

Спалучэнне літар літоўскага алфавіта	Вымаўленне ў літоўскай мове	Спалучэнне літар беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі геаграфічных назваў
			Žiūraĩ – Журай
iui	«юй»	юй (пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») уй (пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Džiūkiai – Джуйкей
iuo	«йюо»	юо (пад націскам пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») юа (не пад націскам пасля зычных, акрамя «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») уо (пад націскам пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž») уа (не пад націскам пасля зычных «с», «č», «dž», «г», «š», «ž»)	Veliuonà – Вялюана Čiuoderiškės – Чуодзярышкес
Ja ja	«йя»	Я я ‘я (пасля зычных «р», «b»)	Jagómantas – Ягомантас Jagūdis – Ягудзіс Jakūtiškiai – Якуцішкей Janāvas – Яनावас Jarà – Яра
jai	«йяй»	яй	Lazdijai – Лаздзіяй
Jau jau	«йяу»	Яў яў	Jaugilà – Яўгіла Jauniūnai – Яўнюнай Jaurỹs – Яўрыс Jaušýčiai – Яўшычэй
Je je	«йя»	Я я	Jedžiōtai – Яджотай Jerūzalė – Ярузале Jevónis – Явоніс Pajevonỹs – Паяваніс
jeu	«йэу»	еў	Сустрадаецца ў нелітоўскіх, запазычаных географічных назвах
Jė jė	«йэ»	Е е	Jėlindas – Еліндас Taujėnai – Таўенай
Ji ji, Jy jy	«йі»	Йі йі	Jirinas – Йірынас Pauslajỹs – Пауслайіс Pavidaujỹs – Павідаўйіс
Jie jie	«йіэ»	Е (у пачатку слова) йе (на стыку кораня і прыстаўкі)	Jiesià – Еся Jiēstrakis – Естракіс Jiēznas – Езнас Pajieslỹs – Пайесліс Pajiešmeniai – Пайешмяней

Заканчэнне табліцы 2

Спалучэнне літар літоўскага алфавіта	Вымаўленне ў літоўскай мове	Спалучэнне літар беларускага алфавіта	Прыклады транслітарацыі геаграфічных назваў
Jo jo	«йо»	Ё ё ‘ё (пасля зычных «р», «b»)	Jõniškis – Ёнішкіс Jósvainiai – Ёсвайней Jõvariškės – Ёварышкес Bijõtai – Біётай Joginiškiai – Ёгінішкей Jokūbāvas – Ёкубавас Joskūtis – Ёскуціс Jotautai – Ётаўтай
Ju ju, Jū jū	«йю»	Ю ю	Judrėnai – Юдрэнай Jurbarkas – Юрбаркас Jūšakaimiai – Юшкакаймей Bijūtiškis – Біюцішкіс Zujūnai – Зуюнай Jūra – Юра Jūžintas – Южынтас
Juo iuo	«йюо»	Юо юо (пад націскам) Юа юа (не пад націскам)	Juodkaimiai – Юодкаймей Juodšiliai – Юодшыляй Juodupis – Юодупіс Juostaviečiai – Юоставіечэй Juodynas – Юадзінас Juodžiūnai – Юаджунай Juostiniškai – Юасцінінкай Juozapāvas – Юазапавас
ui	«йі»	уй	Meškūčiai – Мяшкуйчэй
Uo uo	«уо»	Уо уо (пад націскам) Уа уа (не пад націскам)	Ažuožeriai – Ажуожарэй Uosupis – Уосупіс Balušas – Балуошас Skuodas – Скуодас Šešuoliai – Шашуолей Výžuonos – Віжуонас Baluosys – Балуасіс Duobūlis – Дуабуліс Uogaliai – Уагалей Šaltuonā – Шалтуана Vašuokā – Вашуака Zaduoja – Задуая

5 Родавая прыналежнасць і асаблівасці словазмянення літоўскіх географічных назваў

5.1 У літоўскай мове існуюць два роды: мужчынскі і жаночы.

Род назоўнікаў вызначаецца па канчатках назоўнага склону адзіночнага ліку.

Назоўнікі мужчынскага роду заканчваюцца на «-as», «-ys», «-is», «-us», «-ius», «-uo» (напрыклад, *stalas*, *brolis*, *kambarys*, *turgus*, *profesorius*, *akmuo*). У множным ліку яны маюць канчаткі «-ai», «-iai», «-ūs», «-en-ys» (напрыклад, *stalai*, *broliai*, *kambariai*, *turgūs*, *profesoriai*, *akmenys*).

Назоўнікі жаночага роду заканчваюцца на «-a», «-ė», «-uo», «-ia», «-is» (напрыклад, *ranka*, *klasė*, *sesuo*, *bažnyčia*, *akis*). У множным ліку яны маюць канчаткі «-os», «-ios», «-ės», «-ys», «-er-ys» (напрыклад, *rankos*, *bažnyčios*, *klasės*, *akys*, *seserys*).

Назоўнікі з канчаткам «-is» могуць быць мужчынскага (напрыклад, *debesis*, *vagis*, *žvėris*) або жаночага (напрыклад, *akis*, *šaknis*, *širdis*) роду.

Назоўнікі з канчаткам «-is» могуць быць мужчынскага (напрыклад, *kiškis*, *peilis*, *žvėris*) або жаночага (напрыклад, *akis*, *šaknis*, *širdis*) роду.

Родавая прыналежнасць тапонімаў у літоўскай мове вызначаецца па адпаведных канчатках. Род

геаграфічных назваў на «-is» вызначаецца па слоўніку.

Літоўскія географічныя назвы, у адрозненне ад апелятываў, звычайна не маюць суадносных лікавых форм і ўжываюцца або толькі ў адзіночным, або толькі ў множным ліку. Лік вызначаецца па канчатках.

Асаблівасцю літоўскай мовы з'яўляецца наяўнасць роду ў географічных назвах у множным ліку (напрыклад, *Trakai, Šiauliai* – мужчынскі род, множны лік; *Rumšiškės, Eišiškės* – жаночы род, множны лік).

5.2 У беларускай мове існуюць тры роды: мужчынскі, жаночы і ніякі.

Літоўскія географічныя назвы пры іх перадачы на беларускую мову размяркоўваюцца па родах у адпаведнасці са сваімі канчаткамі паводле граматычных мадэлей, характэрных для беларускай мовы:

– назвы з канчаткамі «-as», «-ės», «-ys», «-is», «-us» адносяцца да мужчынскага роду (напрыклад, *Каўнас, Лабанорас, Чуодзярышкес, Манцвілішкіс, Лібярыйшкіс, Вільнюс*);

– назвы з канчаткамі «-a», «-ia» адносяцца да жаночага роду (напрыклад, *Ігналіна, Паланга, Саснава, Еся, Удрыя*);

– назвы з канчаткамі «-ai», «-iai» ў беларускай мове ўспрымаюцца як назоўнікі мужчынскага роду (напрыклад, *Ажвінчэй, Драсейкей, Жыбінінкай, Таўцкунай*);

– назвы з канчаткам «-ė» ў беларускай мове ўспрымаюцца як назоўнікі ніякага роду (напрыклад, *Людзіне, Пабрадзе, Пававярэ, Раажуале, Чакішке, Шэдзярэ*).

5.3 У літоўскай мове існуе 5 тыпаў скланення назоўнікаў. Вызначаюцца скланенні па назоўным склоне адзіночнага ліку, а ў назоўнікаў на «-is» – і па родным склоне.

Да першага скланення адносяцца назоўнікі на «-as», «-ias», «-is», «-ys».

Да другога скланення адносяцца назоўнікі на «-a», «-ia», «-ė», «-i».

Да трэцяга скланення адносяцца назоўнікі на «-is» (родны склон – «-ies»).

Да чацвёртага скланення адносяцца назоўнікі на «-us», «-ius».

Да пятага скланення адносяцца назоўнікі на «-uo», «-ė».

У літоўскай мове ўсе географічныя назвы скланяюцца па ўзору адпаведных ім тыпаў скланення.

Пры перадачы літоўскіх назваў на беларускую мову яны размяркоўваюцца па дзвюх групам:

– скланяльныя назвы;

– нескланяльныя назвы.

5.3.1 Да скланяльных адносяцца ўсе літоўскія географічныя назвы, акрамя назваў на «-ė».

5.3.2 Да нескланяльных адносяцца літоўскія географічныя назвы на «-ė» (напрыклад, *Ішне, Драбуліне, Лушэ, Раўдоне, Убішке*).

5.3.3 У састаўных географічных назвах скланяецца толькі другая частка (напрыклад, *Біржу Лаўкас, Казлу Руда, Шацейку Рудайчэй*).

6 Патрабаванні да напісання форм прыметнікаў, утвораных ад літоўскіх географічных назваў

6.1 Патэнцыянальна ў беларускай мове адтапанімічныя прыметнікі можна ўтварыць ад розных літоўскіх географічных назваў, выражаных словазлучэннямі з наменклатурным тэрмінам у сваім складзе.

Прыклады

1 *Gedaponių kálnas* – *Гядананская гара*.

2 *Raudonóji pélkė* – *Раўданоўскае балота*.

На практыцы пры перадачы на беларускую мову падобных географічных назваў, за выключэннем назваў адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак, пераважна прымяняецца спосаб частковай транслітарацыі, пры якім анамастычная частка назвы транслітуецца, а наменклатурны тэрмін перакладаецца.

Прыклады

1 *Gedaponių kálnas* – *гара Гядананю*.

2 *Raudonóji pélkė* – *балота Раўданоўі*.

Пры перадачы часта ўжывальных географічных назваў (назваў некаторых фізіка-геаграфічных аб'ектаў і адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак) літоўскую тапанімічную форму па традыцыі прынята перакладаць, а менавіта замяняць беларускім адтапанімічным прыметнікам, дадаючы да яго наменклатурны тэрмін.

Прыклады

1 *Baltijos jūra* – *Балтыйскае мора*.

2 *Kuršių nerija* – *Куршская каса*.

3 *Vilniaus apskritis* – *Вільнюскі павет*.

6.2 У літоўскай мове выдзяляецца некалькі мадэлей утварэння прыметнікаў ад географічных назваў.

Да назваў на «-as» дадаецца фармант «-o».

Прыклады

1 *Visaginas* – *Visagino miestas*.

2 *Nėmunas – Nėmuno ūpė.*

3 *Kaūnas – Kaūno apskritis.*

Да назваў на «-is», «-ys» дадаецца фармант «-io».

Прыклады

1 *Pasvalys – Pāsvalio miestas.*

2 *Vilkaviškis – Vilkaviškio rajonas.*

3 *Rōkiškis – Rōkiškio miestas.*

4 *Panevėžys – Pānevėžio miestas.*

Да назваў на «-us», «-ius» дадаецца фармант «-aus», «-iaus».

Прыклады

1 *Alytus – Alytaūs savivaldybė.*

2 *Vilnius – Vilniaus apskritis.*

Да назваў на «-a» дадаецца фармант «-os».

Прыклады

1 *Palangā – Palangōs rajonas.*

2 *Klaipėda – Klaipėdos apskritis.*

3 *Lietuvā – Lietuvōs Respublika.*

Да назваў на «-ė», дадаецца фармант «-ės».

Прыклады

1 *Juozapinė – Juozapinės kálnas.*

2 *Šešupė – Šešupės ūpė.*

3 *Tauragė – Tauragės apskritis.*

Да назваў на «-ai», «-os», «-ūs» дадаецца фармант «-ų».

Прыклады

1 *Prienai – Prienų miestas.*

2 *Rubikāi – Rubikų ežeras.*

3 *Zarasai – Zarasų rajonas.*

Да назваў на «-iai», «-ės» дадаецца фармант «-ių».

Прыклады

1 *Rasėiniai – Rasėinių miestas.*

2 *Telšiai – Telšių apskritis.*

3 *Anykščiai – Anykščių rajonas.*

4 *Drūkšiai – Drūkšių ežeras.*

Да назваў на «-is» дадаецца фармант «-ies».

Прыклад – *Neris – Nerės ūpė.*

6.3 У беларускай мове адтапанімічныя прыметнікі ад літоўскіх геаграфічных назваў утвараюцца па беларускіх словаўтваральных мадэлях. Пры гэтым па магчымасці максімальна захоўваецца структурная цэласнасць тапоніма як матывуючай асновы адтапанімічнага прыметніка.

У абсалютнай большасці выпадкаў адтапанімічныя прыметнікі афармляюцца суфіксам «-ск».

6.3.1 Калі тапонім заканчваецца на галосны, у адтапанімічных прыметніках, утвораных ад назваў шырокавядомых буйных геаграфічных назваў (назваў цэнтраў паветаў, раёнаў), традыцыйна назіраецца адпадзенне канцавога галоснага, характэрнага для тапоніма, і суфікс «-ск» далучаецца да асновы тапоніма.

Прыклады

1 *Клайпеда – Клайпедскі павет.*

2 *Уцяна – Уцянскі павет.*

3 *Акмяне – Акмянскі раён.*

6.3.2 Ва ўсіх астатніх выпадках пры ўтварэнні адтапанімічных прыметнікаў да геаграфічных назваў, якія заканчваюцца на галосны, далучаюцца фарманты «-оўск» («-ёўск»), «-аўск» («-еўск»).

Прыклады

1 *Дайнава – дайнаваўскі.*

2 *Анташава – анташаваўскі.*

3 *Пабрадзе – пабрэдзеўскі.*

4 *Гягуце – гягуцеўскі.*

5 *Шаша – шашаўскі.*

6 *Шліна – шлінаўскі.*

7 *Шапята – шапятаўскі.*

8 *Эрла – эрлаўскі.*

9 *Ісра – ісраўскі.*

6.3.3 Калі тапонім заканчваецца на «-ai», «-iai» суфікс «-ск» далучаецца непасрэдна да тапоніма.

Прыклады

1 *Ажуалінай – ажуалінайскі.*

2 *Вярбунай – вярбунайскі.*

- 2 Драсейкей – драсейкейскі.
3 Драсучэй – драсучэйскі.
4 Жыбінінкай – жыбінінкайскі.

6.3.4 Калі тапонім заканчваецца на зычны «с», суфікс «-ск» далучаецца непасрэдна да тапоніма. Пры гэтым на стыку канцавога зычнага «с» геаграфічнай назвы з суфіксам «-ск» адбываецца сцяжэнне зычных.

Прыклады

- 1 Каўнас – Каўнаскі павет.
2 Вільнюс – Вільнюскі павет.
3 Панявежыс – Панявежыскі павет.

6.3.5 Ад састаўных геаграфічных назваў прыметнікі ўтвараюцца па аналогіі з адпаведнымі простымі геаграфічнымі назвамі.

Прыклады

- 1 Біржу Лаўкас – біржулаўкаскі.
2 Казлу Руда – казлурудаўскі.
3 Траку Воке – тракувокеўскі.
4 Шацейкю Рудайчэй – шацейкюрудайчэйскі.

7 Кароткія звесткі аб гукавым складзе і графіцы літоўскай мовы

7.1 Сістэма галосных

7.1.1 У сучаснай літоўскай літаратурнай мове галосныя гукі абазначаюцца 12 літарамі: «а», «а», «е», «ё», «е», «і», «у», «і», «о», «и», «ў», «ц». У беларускай мове – 10 літар: «а», «е», «ё», «і», «о», «у», «ы», «э», «ю», «я».

Спецыфікай літоўскай мовы з'яўляецца адрознівальнае супрацьпастаўленне доўгіх («ё», «у», «о», «ў», «а», «е», «і», «ц») і кароткіх галосных («а», «е», «і», «и»), неўласцівае беларускай мове.

Кароткасць націскных галосных на пісьме абазначаецца знакам над імі: «à», «è», «ì», «ù», «ò».

Даўжыня націскных галосных абазначаецца пры дапамозе знакаў інтанацыі «́» і «̃». Знак «́» абазначае сыходную (моцнапачатковую) інтанацыю: «á», «ą́» «é», «é», «į́», «ų́», «ṹ», «ó». Знак «̃» абазначае ўзыходную (моцнаканцавую) інтанацыю: «ā», «ą̃», «ē», «ē», «ė̃», «ė̃», «į̃», «ų̃», «ų̃», «õ».

Кароткія націскныя галосныя ў літоўскай мове значна больш кароткія, чым беларускія націскныя гукі.

7.1.2 Галосныя «ё», «е» ў пачатку слова вымаўляюцца амаль як «э».

7.1.3 Галосныя «ё», «е» пасля мяккіх зычных гучаць блізка да гучання беларускага гукі «а» пасля мяккіх зычных.

7.1.4 Усе галосныя літоўскай мовы ў ненаціскным становішчы вымаўляюцца таксама, як і ў націскным, не змяняючы сваёй якасці.

7.1.5 Ненаціскны галосны «о» ў літоўскай мове не рэдукуецца, г.зн. не прыпадабняецца пры вымаўленні да гукі «а», як у беларускай мове.

7.1.6 Галосныя «а», «е», «і», «ц» ў літоўскай мове называюцца насавымі: яны паходзяць ад спалучэнняў галоснага з зычным «п». Аднак ніякія прыкметы іх вымаўлення ў нос не захаваліся, і ў сучаснай літоўскай мове яны вымаўляюцца доўга, як і ўсе астатнія доўгія галосныя.

Прыклад – kąsnis, spręsti, grįžti, skųstis.

Галосны «і» вымаўляецца як «у», галосны «ц» – як «ў».

7.1.7 У літоўскай мове няма галоснага «ы». Гэты гук у запазычаных словах перадаецца доўгім «у».

Прыклад – Krymas

7.2 Сістэма зычных

7.2.1 У літоўскай мове зычныя гукі абазначаюцца 20 літарамі: «b», «c», «č», «d», «f», «g», «h», «j», «k», «l», «m», «n», «p», «r», «s», «š», «t», «v», «z», «ž».

Для трох зычных выкарыстоўваюцца дыграфы: «ch», «dz», «dž», якія абазначаюць адзін гук і не ўключаюцца ў алфавіт.

У беларускай мове маюць амаль дакладныя адпаведнікі 20 літар: «б», «в», «г», «д», «ж», «з», «й», «к», «л», «м», «н», «п», «р», «с», «т», «ф», «х», «ц», «ч», «ш».

7.2.2 Зычныя літоўскай мовы вымаўляюцца таксама, як і зычныя беларускай мовы: «b» – «б», «c» – «ц», «k» – «к», «p» – «п», «g» – «г», «s» – «с» і г.д.

Зычны «g» вымаўляецца як «г» выбухны (як у рускай мове), зычны «h» – як «г» фрыкатыўны (як у беларускай мове).

7.2.3 Зычныя «f», «h», «ch» сустракаюцца толькі ў выклічніках і запазычаных словах.

7.2.4 У літоўскай мове няма доўгіх зычных.

7.2.5 У літоўскай мове ўсе зычныя, у тым ліку «c», «č», «š», «ž», «dz», «dž», могуць быць як цвёрдымі, так і мяккімі. У беларускай мове гукі «ц» (спрадвечны), «ч», «ш», «ж», «дз», «дж» заўсёды толькі цвёрдыя (зацврдзелыя).

У літоўскай мове зычныя вымаўляюцца мякка:

- перад галоснымі пярэдняга раду «е», «ё», «і», «у», «і»;
- перад мяккімі зычнымі: *kalbėti, vėlgyti*.

Перад галоснымі пярэдняга рада змякчаюцца не толькі суседнія, але і ўся група зычных.

Перад галоснымі задняга рада «а», «о», «и», «а», «ц», «ў» і двугалоснымі дыфтонгамі «ai», «au», «ui», «uo» зычныя вымаўляюцца цвёрда:

Прыклад – *kàs, lāpas, vaikas, laukas, muilas*.

Для змякчэння зычных перад галоснымі задняга рада «а», «о», «и», «а», «ц», «ў» ўжываецца літара «і». Яна пішацца пасля зычных і выконвае функцыю мягкага знака.

Прыклад – *čià, šiañdien*.

Літара «і», адна або ў спалучэнні з «е» («іе»), абазначае гук, а ў спалучэннях «-ia», «-ia», «-io», «-iū», «-iç», «-iaia», «-iaui», «-iui», «-iuo» літара «і» не вымаўляецца, а толькі ўказвае на мяккасць папярэдняга зычнага.

Калі побач знаходзяцца дзве і больш зычных, яны вымаўляюцца аднолькава:

- цвёрда, калі цвёрда вымаўляецца апошні зычны;
- мякка, калі мякка вымаўляецца апошні зычны.

У літоўскай мове пры змякчэнні зычных змякчаецца не толькі адна зычная, але ўся група зычных. Выключэнне складаюць зычныя «к», «г». Яны бываюць мяккімі толькі тады, калі знаходзяцца непасрэдна перад змякчаемым гукам.

У канцы слова зычныя вымаўляюцца цвёрда.

Зычныя «t», «d» перад «ia», «ia», «io», «iu», «iç», «iū» ў літоўскай мове змякчаюцца: «t» пераходзіць у «č», а «d» – у «dž».

Зычныя «t», «d» перад «j», «y», «e», «e» змякчаюцца, але пры гэтым вымаўляюцца без «ц'», «дз'» адцення.

Гукаспалучэнне «dž» заўсёды вымаўляецца як адзін гук, злітна, і адносіцца да аднаго склада. Перад галоснымі «а», «о», «и» гукаспалучэнне «dž» звычайна змякчаецца: *džiaũgsmas, nudžiũgo*.

7.2.6 Зычны гук «j» вымаўляецца як беларускі гук «й».

Ён можа знаходзіцца ў пачатку, у сярэдзіне слова паміж галоснымі, а таксама ў канцы слова.

Зычны «j» вымаўляецца і пішацца пасля зычных «р», «b» у літоўскіх словах «pjáuti», «spjáuti», «bjaurūs» і ў вытворных ад іх апелятывах і тапонімах.

У пачатку слова зычны «j» вымаўляецца і пішацца перад галоснымі, двугалоснымі і змешанымі двузычнымі.

Прыклады

1 *Játa.*

2 *Jiēsia.*

3 *Jiēznas.*

4 *Jaukūs.*

5 *Jōnas.*

У пачатку слова зычны «j» перад «іе» вымаўляецца, але не пішацца.

Прыклады

1 *leškótí.*

2 *levà.*

3 *ietis.*

4 *lena.*

5 *lėšmas.*

У сярэдзіне слоў літоўскага паходжання вымаўляецца і пішацца «j» паміж галоснымі і двугалоснымі.

Прыклады

1 *Sėja.*

2 *Plója.*

3 *Jója.*

4 *Sáuja.*

5 *Naujíoju.*

Зычны «j» заўсёды мяккі – пасля яго знак змякчэння не ставіцца.

7.2.7 У літоўскай мове, як і ў беларускай мове, зычныя падзяляюцца на звонкія і глухія.

Паміж імі магчыма ўзаемадзеянне (асіміляцыя):

- аглушэнне звонкіх перад глухімі;
- азванчэнне глухіх перад звонкімі.

7.3 Дыфтонгі. Асаблівасці вымаўлення і напісання

7.3.1 Дыфтонгі ў літоўскай мове падзяляюцца на двугалосныя («ai», «au», «ei», «ie», «ui», «uo») і змешаныя двугучныя («al», «am», «an», «ag», «el», «em», «en», «eg», «il», «im», «in», «ig», «ul», «um», «un», «ug»).

Двугалосныя і змешаныя двугучныя дыфтонгі вымаўляюцца злітна і адносяцца да аднаго склада.

7.3.2 Двугалосныя дыфтонгі вымаўляюцца з сыходнай і ўзыходнай інтанацыяй.

Пры сыходнай інтанацыі падкрэсліваецца першы галосны.

Прыклады

1 *Káimas.*

2 *Sáulė.*

Пры ўзыходнай інтанацыі падкрэсліваецца другі галосны.

Прыклады

1 *Vaĩkas.*

2 *Laũkas.*

Двугалосны дыфтонг «ai» вымаўляецца як спалучэнне гукаў «ай» у беларускай мове.

Двугалосны дыфтонг «au» вымаўляецца злітна, з сыходнай і ўзыходнай інтанацыяй.

Двугалосны дыфтонг «ui» вымаўляецца як спалучэнне гукаў «уй» у беларускай мове.

Дыфтангічнае спалучэнне «éi», «ei» вымаўляецца, як беларускае спалучэнне гукаў «ей», калі націск падае на другую частку дыфтонга або дыфтонг з'яўляецца ненаціскным.

Дыфтангічнае спалучэнне «éi», «ei» вымаўляецца, як беларускае спалучэнне гукаў «яй», калі націск падае на першую частку дыфтонга.

Двугалосныя дыфтонгі «ie», «iė» блізкія па гучанню да беларускага спалучэння «іе» ў словах «гігіена», «фіеста». Адрозненне ў тым, што беларускае «іе» ўтварае два склады, а літоўскае «іе» – адзін склад.

Вымаўленне дыфтонгаў «ui», «ui» адпавядае вымаўленню спалучэнню гукаў «уй» у беларускай мове.

Двугалосныя дыфтонгаў «uo», «uo» ў беларускай літаратурнай мове няма. У літоўскай мове абодва галосныя дыфтонгі вымаўляюцца злітна і ўтвараюць адзін склад.

7.3.3 Змешаныя двугучныя дыфтонгі «al», «am», «an», «ag», «el», «em», «en», «eg», «il», «im», «in», «ig», «ul», «um», «un», «ug» вымаўляюцца як адпаведныя ім беларускія гукаспалучэнні, але з рознай інтанацыяй.

Двугучныя дыфтонгі вымаўляюцца з сыходнай і ўзыходнай інтанацыяй. Калі падкрэсліваецца пачатак двугучнага дыфтонга (галосны гук) – інтанацыя склада сыходная, і галосныя «а», «е» абазначаюцца правым знакам (акутам – ´), а галосныя «і», «у» па прычыне іх кароткасці – левым знакам (гравісам – `). Калі падкрэсліваецца другая частка двугучнага дыфтонга (зычны гук) – інтанацыя склада ўзыходная.

7.4 Націск і інтанацыя

7.4.1 Літоўская мова – політанальная: націск у ёй не толькі сілавы, але музыкальны, калі сіла выхаду націскага склада камбінуецца з пэўным рухам тону голаса ў ім.

У літоўскай мове свабодны націск: націскным можа быць любы склад.

Для абазначэння націску выкарыстоўваюцца тры знакі: левы (гравіс `), правы (акут ´), хвалісты (цыркумфлекс ^).

У літоўскай мове націскныя доўгія склады, якія ўтвараюцца з адных і тых жа фанем, вымаўляюцца неаднолькава.

Прыклады

1 *Áukštas – au̯kštas.*

2 *Kóšė – kōšė.*

7.4.2 У літоўскай мове адрозніваюцца наступныя інтанацыі:

- узыходная (тон паступова павышаецца і таксама паступова паніжаецца);
- сыходная (тон раптам павышаецца і рэзка паніжаецца; гукі вымаўляюцца доўга, але не працягла);
- кароткая.

Адпаведна націскныя склады абазначаюцца трыма рознымі знакамі:

- пры ўзыходнай інтанацыі – цыркумфлексам;
- пры сыходнай інтанацыі – акутам;
- пры кароткай інтанацыі – гравісам.

Склады, якія ўтвараюцца доўгім галосным, двугалосным або змешаным двугучным, пад націскам вымаўляюцца з сыходнай або ўзыходнай інтанацыяй.

Склады, у якіх складаўтваральным гукам пад націскам з'яўляецца кароткі галосны, вымаўляюцца каротка.

Ненаціскныя склады інтанацыі не маюць; яны вымаўляюцца або доўга або каротка, у залежнасці ад даўжыні або кароткасці гукаў.

Націск у слове і інтанацыя падобныя, але не тоесныя.

7.5 Асноўныя графічныя асаблівасці літоўскай мовы

7.5.1 Літарнае абазначэнне гукаў пабудавана на лацінскім алфавіце. Асобныя гукі ў літоўскай мове ўжываюцца з дадатковымі знакамі:

- кручком (для абазначэння насаваых галосных: «ą», «ę», «į», «ų»);
- рыскай (для абазначэння доўгіх галосных: «ū»);
- кропкай (для абазначэння вузкага доўгага: «ė»);
- сімвалам « $\smile$ » (для абазначэння дыфтонга);
- надрадкавым знакам « $\grave{}$ » (для абазначэння шыпячых «š», «ž», «č»);

7.5.2 У літоўскай мове, як і ў беларускай, адзін і той жа гук можа мець рознае абазначэнне:

- доўгія галосныя «а», «е» абазначаюцца на пісьме літарамі «a», «e» і «ą», «ę»;
- доўгія галосныя гукі «і», «у» абазначаюцца літарамі «u», «ū» і «į», «ų».

Кароткі галосны «і» на пісьме абазначаецца літарай «i». Гэта ж літара выкарыстоўваецца для змякчэння папярэдняга зычнага.

Прыклад – Berniukas.

7.5.3 Зычны «j» заўсёды мяккі, пагэтану змякчэнне («i») пасля яго не ставіцца.

Прыклады

1 Jūrgis.

2 Jūnas.

8 Патрабаванні да перадачы геаграфічных тэрмінаў, складаных і састаўных назваў

8.1 Геаграфічныя тэрміны, г.зн. словы, якія служаць для абазначэння рода аб'екта, транслітуюцца ў наступных выпадках:

- калі яны ўваходзяць у састаў складанай цэльнааформленай геаграфічнай назвы.

Прыклады

1 Šventėžeris – мястэчка Швянцяжарыс (ėžeras – возера).

2 Šventýbrastis – вёска Швянцібрасціс (brasta – брод).

3 Mergalaukis – вёска Мяргалаўкіс (laũkas – поле).

4 Júodkaimiai – вёска Юодкаймей (káimas – вёска).

5 Júodšiliai – вёска Юодшылей (šilas – бор).

6 Júodupis – рака Юодупіс (úpė – рака);

– калі яны з'яўляюцца самастойным словам, пішуцца асобна, аднак ужываюцца не ў сваім прамым значэнні, а адносяцца да аб'екта іншага рода.

Прыклады

1 Kuřšių mārios (mārios – мора) – заліў Куршу марас.

2 Žūvinto pālios (pālios – займішча) – займішча Жувінта палёс.

8.2 Літоўскія геаграфічныя назвы могуць транслітавацца як у форме назоўнага склону, так і ў форме роднага склону. Канчатак роднага склону захоўваецца пры перадачы генетыўных геаграфічных назваў, якія не ўжываюцца без адпаведнага геаграфічнага тэрміна і не існуюць у іншых склонах.

Геаграфічныя тэрміны перакладаюцца, калі яны ўжыты ў сваім прамым значэнні (непасрэдна абазначаюць род аб'екта) і пішуцца асобна з геаграфічнай назвай.

Геаграфічныя назвы ў выглядзе словазлучэння з такім тэрмінам перадаюцца наступным чынам:

– калі геаграфічная назва ўяўляе сабой спалучэнне назоўніка ў родным склоне і тэрміна, то назоўнік транслітаецца, а перакладзены тэрмін ставіцца перад назвай.

Прыклады

1 Žiemōs raistas – балота Жыемас.

2 Rėkųvos ėžeras – возера Рэківас;

– калі геаграфічная назва ўяўляе сабой спалучэнне ўласнай назвы і тэрміна, які абазначае аб'ект адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу (тыпу apskritis, rajonas), а таксама некаторыя часта ўжывальныя ў картаграфічнай практыцы фізіка-геаграфічныя аб'екты (тыпу jūra), то ўласная назва перадаецца адпаведным беларускім прыметнікам, а перакладзены тэрмін ставіцца за назвай.

Прыклады

1 Baltijos jūra – Балтыйскае мора.

2 Šiaulių apskritis – Шаўляйскі павет.

3 Klaipėdos rajonas – Клайпедскі раён.

8.3 Састаўныя літоўскія геаграфічныя назвы пры перадачы на беларускую мову транслітуюцца па водле агульных правіл. Усе кампаненты назвы пішуцца асобна з вялікай літары.

Прыклады

1 Biržų Laukas – Біржу Лаўкас.

2 Kazlų Rūda – Казлу Руда.

- 3 *Naujoji Vilnia* – Наўёйі Вільня.
- 4 *Nemunėlio Radviliškis* – Нямунелё Радзеілішкіс.
- 5 *Šilo Pāvēžupis* – Шыла Павежупіс.
- 6 *Trākų Vokė* – Траку Воке.
- 7 *Šateikių Rūdaičiai* – Шацейкю Рудайчэй.
- 8 *Vilkų Kampos* – Вілку Кампас.

Дадатак А
(абавязковы)

**Спіс асноўных геаграфічных тэрмінаў і іншых слоў, якія ўваходзяць у
склад геаграфічных назваў Літоўскай Рэспублікі**

Табліца А.1

Літоўскае напісанне	Беларускае напісанне
Aikštė	плошча; паляна
Akmuõ	камень
Āĩksnis	вольха
Apýgarda	акруга
Apýlinkė	участак
Apskritis	павет
Ārtimas	бліжні, блізкі
Atāvaras	плёс
Āukštas	высокі, узвышаны
Aũkštis	вышыня
Aukštumà	узвышша
Aukštupỹs	вярхоўе ракі
Aukštutinis	верхні
Āžuolas	дуб
Ažuolýnas	дуброва
Bākenas	бакен
Balà	балота
Baltàsis	белы
Béržas	бяроза
Beržýnas	бярэзнік
Bókštas	вежа
Brastà	брод
Centrinis	цэнтральны
Daubà	яр; лог
Dešinỹs	правы
Didelis	вялікі
Dirvà	ніва, ралля
Draustinis	заказнік, запаведнік
Drebulė	асіна
Duburỹs	катлавіна
Dum̃blas	іл
Duobė	яма
Dvāras	маёнтак
Ėglė	елка
Eglýnas	ельнік
Ėpuše	асіна
Ėžeras	возера
Ežerýnas	група зёр
Ežià	мяжа

Працяг табліцы А.1

Літоўскае напісанне	Беларускае напісанне
Gamyklà	завод
Gātvė	вуліца
Gatvėlė	завулак
Geležinkelis	чыгунка
Gilūmas	глыбіня
Gilūs	глыбокі
Giraitė	гай
Girā	лес
Gyvėnvieta	пасёлак
Glūosnis	вярба
Gráužas	гравій
Griovỹs	канава
Iñtakas	прыток ракі
Iškilūs	узвышаны
Iškyšulỹs	мыс
Įštaka	выток
Įduba	упадзіна
Įkalnūs	узвышаны, высокі
Įlanka	бухта; заліў
Įslėnis	даліна
Júodas	чорны
Jūra	мора
Káimas	вёска
Kairỹs	левы
Kálnas	гара
Kalnėlis	горка
Kalnỹnas	нагор'е
Káлно viršūnė	вяршыня гары
Kalnũ	горны
Kalvā	холм
Kalvāgũbris	краж
Kanālas	канал
Kārklas	вярба; ракіта
Kauburỹs	бугор
Kėlias	дарога
Klampỹnė	дрыгва
Klampūs	гразкі, багністы
Klėvas	клён
Klónis	даліна; лагчына
Kopā	дзюна
Krañtas	бераг
Krañtinė	набярэжная
Kratỹti	дрыгва
Kreĩvas	крывы
Kriaušis	яр
Krioklỹs	вадаспад

Працяг табліцы А.1

Літоўскае напісанне	Беларускае напісанне
Kūdra	сажалка
Kūpstas	купіна
Lankà	заліўны луг
Laūkas	поле
Líeknas	балоцісты лясок
Líepa	ліпа
Liūnas	дрыгва, багна
Lygumà	раўніна
Lýsvė	града
Lóbas	лог, катлавіна
Lomà	даліна; катлавіна; упадзіна; лог
Lovỹs	рэчышча
Mārios	мора
Māžas, mažasis	малы, маленькі
Mėdis	дрэва
Miėstas	горад
Miestėlis	мястэчка, гарадок
Miškas	лес
Mólis	гліна
Nausėdijà	новае паселішча, выселак
Nerijà, neringà	каса
Nutrūkimas	абрыў
Paežerė	месца каля возера, узбярэжжа возера, паазер'е
Pajūris	узмор'е
Pakilumà	узвышша
Pakrántė	узбярэжжа
Pėlkė	балота
Pėrėja	перавал
Pėrkasas	канал
Pėrkėla	перавоз
Pietũ	паўднёвы
Píeva	луг
Piėtryčiai	паўднёвы ўсход
Piėtũs	поўдзень
Piėtvakariai	паўднёвы захад
Pilkapis	курган
Pirmóvinė giria	пушча
Platũs	шырокі
Plėntas	шаша
Plūduras	бакен; буй
Príemiestis	прыгарад
Príeplauka	прыстань
Pūsiasalis	паўвостраў
Pušis	сасна
Pušýnas	сасновы лес

Працяг табліцы А.1

Літоўскае напісанне	Беларускае напісанне
Rāgas	мыс
Raīstas	балоцісты лес
Raistynas	балоцістая лясная мясцовасць
Rajonas	раён
Raudonas	чырвоны
Respublika	рэспубліка
Ribà	граніца
Rytaĩ	усход
Rytũ	усходні
Salà	востраў
Salynas	архіпелаг
Salpà	пойма; поплаў
Sāmana	мох
Sąsiauris	праліў
Savivaldýbė	самакіраванне
Seklumà	мель
Siena	сцяна, граніца
Seniūnija	сянюнія
Sietuvà	глыбіня, вір
Skardis	абрыў
Slėnỹs	даліна
Sleñksčiai	парог ракі
Smėlis, smėlỹs	пясок
Sõdas	сад
Sõdžius	вёска, сяло
Sóstinė	сталіца
Stotis	станцыя, вакзал
Sodýba	сядзіба
Šakà	рукаў (ракі)
Šaltinis	крыніца
Šiàurė	поўнач
Šiàurės	паўночны
Šiàurės rytai	паўночны ўсход
Šiàurės vakarai	паўночны захад
Siena	урочышча
Šilas	бор
Šlaitas	схіл
Švyturỹs	маяк
Tiltas	мост
Tvenkinỹs	вадасховішча
Uolà	скала
Úosis	ясень
Úostas	гавань, порт
Ùpė	рака

Заканчэнне табліцы А.1

Літоўскае напісанне	Беларускае напісанне
Upėlis	ручай
Upynas	басейн ракі
Upokšnis	рэчка, ручай
Ūvas	пячора
Ūžtakis	затока
Ūžtvanka	плаціна
Užutėkis	заліў
Vādaksnis	рачны заліў
Vagà	рэчышча
Vakaraĩ	запад
Vakarũ	заходні
Valstýbė	дзяржава
Vandėntėkmė	вадаток
Vanduõ	вада
Versmė	крыніца, выток
Vidurinis	сярэдні
Viensėdis	хутар
Vingrũs	звілісты, пакручасты
Viršũkalnė	вяршыня гары, пік
Viršũkelė	перавал
Viršũs	верх, грэбень
Viršutinis	верхні
Žalias	зялёны
Žėmas	нізкі
Žėmė	зямля
Žiemiaĩ	поўнач
Žemýnas	кантынент
Žemumà	нізіна
Žiôtys	вусце

Бібліяграфія

[1] Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі

Зацверджаны Законам Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 года "Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі"

Заўвага – Дадзены дакумент уступае ў сілу з 1 верасня 2010 года. Да ўступлення ў сілу дадзенага дакумента дзейнічаюць Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. Мінск: Выдавецтва Акадэміі навук БССР, 1959.